

To nasz świat. Geografia

Program nauczania geografii dla drugiego etapu edukacyjnego
(klasy V–VIII szkoły podstawowej)
zgodny z podstawą programową obowiązującą od 28 czerwca 2024 r.

Agnieszka Małąg

Spis treści

Uwagi wstępne	2
Ogólne cele edukacyjne	2
Ramowy rozkład materiału	4
Materiał nauczania i opis założonych osiągnięć ucznia	5
Klasa 5	5
Klasa 6	8
Aspekty wychowawcze szczegółowych celów edukacyjnych	13
Propozycje metod oceniania	14
Procedury osiągania celów	17

Gdańsk 2024/2025

UWAGI WSTĘPNE

Program nauczania *To nasz świat. Geografia* jest zgodny z aktualną podstawą programową dla drugiego etapu edukacyjnego, klas V–VIII szkoły podstawowej. Podczas układania programu uwzględniono liczbę pięciu godzin geografii proponowaną przez MEN w ramowym planie nauczania – po jednej godzinie w klasach V, VI i VIII oraz dwie godziny lekcyjne w klasie VII.

Prezentowany program nauczania został przygotowany z myślą zarówno o uczniach bardzo zdolnych, jak i tych, którzy mają większe trudności w przyswajaniu wiedzy. Proponowane treści zostały ułożone w logiczny sposób, tak aby każdy uczeń mógł najpierw zapoznać się z podstawowymi pojęciami z zakresu geografii, a w miarę nauki – poznawać coraz bardziej złożone zagadnienia.

Do programu *To nasz świat. Geografia* są wydawane podręczniki, zeszyty ćwiczeń i podręczniki w wersji elektronicznej. Nauczyciele mogą także korzystać z kart pracy, prezentacji, filmów i sprawdzianów oraz innych materiałów przydatnych w pracy z uczniami.

W prezentowanym programie nauczania zwrócono szczególną uwagę na rolę geografii jako dziedziny wiedzy, która integruje wiadomości o środowisku przyrodniczym z zagadnieniami społeczno-gospodarczymi i treściami humanistycznymi. Pozwala to uczniom holistycznie spojrzeć na świat, dostrzegać zależności i wyciągać wnioski. W programie nauczania wielokrotnie podkreśla się znaczenie związków między elementami środowiska, inspirowanie do zadawania pytań i samodzielnego poszukiwania wiedzy w różnych źródłach informacji oraz podczas zajęć terenowych.

Bardzo ważnym elementem jest kształtowanie właściwych postaw uczniów wobec różnych kultur i dostrzeganie potrzeby współpracy zarówno między krajami, jak i ich obywatelami. Ważnym zadaniem geografii szkolnej jest także promowanie postawy patriotycznej i poczucia dumy z bycia Polakiem. Treści zaproponowane w tym programie nauczania sprzyjają takiemu modelowi edukacji.

OGÓLNE CELE EDUKACYJNE

Głównym celem edukacyjnym zawartym w prezentowanym programie jest skłonienie ucznia, aby potrafił zastosować zdobytą wiedzę i umiejętności w życiu codziennym.

Wymagania ogólne zostały zwięźle opisane w podstawie programowej w trzech punktach:

- I. Wiedza geograficzna.
- II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce.
- III. Kształtowanie postaw.

Program *To nasz świat. Geografia* zakłada realizację powyższych celów. Uczeń kończący II etap edukacyjny z geografii powinien posiadać wystarczającą wiedzę geograficzną, sprawnie posługiwać się właściwymi terminami, dostrzegać zależności w środowisku geograficznym, stosować zdobytą wiedzę i umiejętności oraz prezentować oczekiwaną postawę.

Wiedza geograficzna – cele kształcenia

- Opanowanie podstawowego słownictwa geograficznego w celu opisywania oraz wyjaśniania występujących w środowisku geograficznym zjawisk i zachodzących w nim procesów.
- Poznanie wybranych krajobrazów Polski i świata, ich głównych cech i składników.
- Poznanie głównych cech środowiska geograficznego Polski, własnego regionu oraz najbliższego otoczenia – „małej ojczyzny”, a także wybranych krajów i regionów Europy oraz świata.

- Poznanie zróżnicowanych form działalności człowieka w środowisku, ich uwarunkowań i konsekwencji oraz dostrzeganie potrzeby racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody.
- Rozumienie zróżnicowania przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego świata.
- Identyfikowanie współzależności między elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego oraz związków i zależności w środowisku geograficznym na wybranych przykładach w skali lokalnej, regionalnej i globalnej.
- Integrowanie wiedzy przyrodniczej z wiedzą społeczno-ekonomiczną i humanistyczną.

Umiejętności stosowania wiedzy w praktyce – cele kształcenia

- Prowadzenie obserwacji i pomiarów w terenie, analizowanie pozyskanych danych i formułowanie wniosków na ich podstawie.
- Korzystanie z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, diagramów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu zdobywania, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.
- Interpretowanie map różnej treści.
- Określanie związków i zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego, dokonywanie uogólnień.
- Ocenianie zjawisk i procesów społeczno-kulturowych oraz gospodarczych zachodzących w Polsce i w różnych regionach świata.
- Stawianie pytań oraz proponowanie rozwiązań problemów dotyczących środowiska geograficznego.
- Podejmowanie nowych wyzwań oraz racjonalnych działań prośrodowiskowych i społecznych.
- Rozwijanie umiejętności percepcji przestrzeni i wyobraźni przestrzennej.

Kształtowanie postaw – cele kształcenia

- Rozpoznawanie swoich predyspozycji i talentów oraz rozwijanie pasji i zainteresowań geograficznych.
- Łączenie racjonalności naukowej z refleksją nad pięknem i harmonią świata przyrody oraz dziedzictwem kulturowym ludzkości.
- Przyjmowanie postawy szacunku do środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz rozumienie potrzeby racjonalnego w nim gospodarowania.
- Rozwijanie w sobie poczucia tożsamości oraz wykazywanie postawy patriotycznej, wspólnotowej i obywatelskiej.
- Kształtowanie poczucia dumy z piękna ojczystej przyrody i dorobku narodu (różnych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego własnego regionu i Polski, krajobrazów Polski, walorów przyrodniczych, kulturowych, turystycznych).
- Kształtowanie pozytywnych – emocjonalnych i duchowych – więzi z najbliższym otoczeniem, krajem ojczystym, a także z całą planetą Ziemią.
- Rozwijanie zdolności percepcji najbliższego otoczenia.
- Rozwijanie postawy współodpowiedzialności za stan środowiska geograficznego, kształtowanie ładu przestrzennego oraz przyszłego rozwoju społeczno-kulturowego i gospodarczego „małej ojczyzny”, własnego regionu i Polski.
- Przełamywanie stereotypów i kształtowanie postawy szacunku, zrozumienia, akceptacji i poszanowania innych kultur przy jednoczesnym zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego narodu i własnej tożsamości.

RAMOWY ROZKŁAD MATERIAŁU

Podstawa programowa wyznacza minimalny wymiar godzin, które należy przeznaczyć na realizację danego działu kształcenia:

- piąta klasa: działy I–IV (łącznie 26 godz.), w tym – I (2 godz.), II (13 godz.), III (2 godz.), IV (9 godz.);
- szósta klasa: działy V–VIII (łącznie 26 godz.), w tym V (5 godz.), VI (4 godz.), VII (11 godz.), VIII (6 godz.);
- siódma klasa: działy IX–XIII (łącznie 60 godz.), w tym – IX (13 godz.), X (22 godz.), XI (14 godz.), XII (7 godz.), XIII (4 godz.);
- ósma klasa: działy XIV–XVIII (łącznie 26 godz.), w tym – XIV (8 godz.), XV (7 godz.), XVI (7 godz.), XVII (2 godz.), XVIII (2 godz.).

Pozostałe godziny w roku szkolnym nauczyciel może wykorzystać zgodnie z własnym wyborem na realizację projektów i dodatkowych zajęć terenowych, przeprowadzenie dodatkowych lekcji ćwiczeniowych, lekcji powtórzeniowych bądź sprawdzianów albo zrealizowanie materiału wykraczającego poza podstawę programową.

Zgodnie z założeniami podstawy programowej w podanym niżej rozkładzie uwzględniono żadaną liczbę godzin obowiązkowych.

Część	Dział	Liczba godzin	Suma godzin
Klasa V	Geografia jako nauka	1	26
	Lądy i oceany	2	
	Mapa	4	
	Krajobrazy Polski	8	
	Krajobrazy świata	11	
Klasa VI	Ziemia we Wszechświecie	5	26
	Współrzędne geograficzne	4	
	Środowisko geograficzne Europy	7	
	Wybrane elementy środowiska i gospodarki Europy	4	
	Kraje sąsiadujące z Polską	6	
Klasa VII			
Klasa VIII			

Suma godzin w klasie V: około 30

Suma godzin w klasie VI: około 30

Suma godzin w klasie VII: około 60

Suma godzin w klasie VIII: około 30

MATERIAŁ NAUCZANIA I OPIS ZAŁOŻONYCH OSIĄGNIĘĆ UCZNIA

Poniżej znajduje się opis treści nauczania wraz z wymaganiami podzielonymi na: konieczne, podstawowe, rozszerzające i dopełniające. W osobnym rozdziale, dla zwiększenia czytelności, zostały zamieszczone aspekty wychowawcze szczegółowych celów edukacyjnych.

Klasa V

ZAGADNIENIA	TREŚCI	SZCZEGÓŁOWE CELE EDUKACYJNE			
		WYMAGANIA KONIECZNE UCZEŃ:	WYMAGANIA PODSTAWOWE UCZEŃ:	WYMAGANIA ROZSZERZAJĄCE UCZEŃ:	WYMAGANIA DOPEŁNIAJĄCE UCZEŃ:
GEOGRAFIA JAKO NAUKA					
GEOGRAFIA JAKO NAUKA	- geografia jako nauka - źródła informacji geograficznej - główne i pośrednie kierunki świata	- wyjaśnia, czym zajmuje się geografia - wymienia główne kierunki świata - wymienia źródła wiedzy geograficznej	wymienia główne i pośrednie kierunki świata w języku polskim i skróty w języku angielskim	- znajduje korelację między geografią a innymi dziedzinami wiedzy - stosuje główne i pośrednie kierunki świata do opisu położenia wybranego punktu względem innych obiektów	potrafi korzystać z różnych źródeł informacji geograficznej w celu uzyskania informacji
LĄDY I OCEANY					
ZIEMIA – NASZA PLANETA	- Ziemia jako planeta w Układzie Słonecznym - kształt Ziemi - siatka geograficzna - cechy południków i równoleżników - rozmieszczenie kontynentów i oceanów na Ziemi	- wskazuje na globusie i mapie świata: bieguny, równik, południki 0° i 180°, półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe - wskazuje i nazywa kontynenty i oceany na globusie i mapie świata - określa położenie kontynentów i oceanów względem półkul Ziemi	- podaje wartości charakterystycznych równoleżników (równik, zwrotniki, koła podbiegunowe) - podaje cechy południków i równoleżników	- porównuje siatkę geograficzną i kartograficzną - porównuje południki i równoleżniki	- omawia położenie Ziemi w Układzie Słonecznym - określa położenie wybranego punktu na Ziemi względem charakterystycznych równoleżników i południka 0°
ODKRYCIA GEOGRAFICZNE	wielkie odkrycia geograficzne	wskazuje kontynenty i oceany na trasach wypraw K. Kolumba, V. da Gamy i F. Magellana	omawia przyczyny i znaczenie wielkich odkryć geograficznych	omawia skutki wielkich odkryć geograficznych	omawia przebieg wypraw wybranych podróżników

MAPA					
MAPA I PLAN	• mapa i jej elementy • różnica między planem a mapą • rodzaje map • pojęcia: <i>mapa, wysokość, skala mapy</i>	• wyjaśnia pojęcie <i>mapa</i>, wymienia jej elementy • korzysta z legendy mapy w celu pozyskania informacji • rozróżnia rodzaje map • podaje przykłady map tematycznych • podaje różnice między mapą papierową a cyfrową	• wyszukuje w atlasie różne przykłady map tematycznych • wyjaśnia, jak wykorzystywać mapę w zależności od jej rodzaju	• proponuje trasę wycieczki z uwzględnieniem informacji zawartych na mapie	• orientuje mapę w terenie • posługuje się planem miasta i mapą turystyczną w terenie
SKALA MAPY I PLANU	• skala mapy	• odczytuje skalę mapy • stosuje skalę mapy do odczytu odległości na mapie	• oblicza odległości w linii prostej na mapie za pomocą skali	• oblicza długości trasy złożonej z kilku prostych odcinków	
UKSZTAŁTOWANIE TERENU	• pojęcia: <i>wysokość bezwzględna, wysokość względna, poziomice, rysunek poziomicowy</i>	• wyjaśnia pojęcia: <i>wysokość bezwzględna, wysokość względna, poziomice</i> • odczytuje wysokości bezwzględne z mapy • posługuje się rysunkiem poziomicowym • rozpoznaje na mapie formy wypukłe i wklęsłe	• oblicza wysokość względną, korzystając z poziomicy na mapie	• rozpoznaje w terenie elementy krajobrazu widoczne na mapie	• przeprowadza obserwacje i pomiary w najbliższej okolicy szkoły
KRAJOBRAZ OCHRONA PRZYRODY	• pojęcia: <i>krajobraz, mapa krajobrazowa, krajobraz antropogeniczny</i> • sposoby ochrony przyrody	• wyjaśnia pojęcie <i>krajobraz</i> i wyróżnia jego rodzaje • podaje znaczenia barw stosowanych na mapach ogólnogeograficznych • wymienia pasy krajobrazowe Polski	• posługuje się mapą ogólnogeograficzną i krajobrazową • wyszukuje i przedstawia informacje na temat form ochrony przyrody w Polsce	• rozpoznaje na mapie składniki krajobrazu • omawia sposoby ochrony przyrody w Polsce • omawia formy ochrony przyrody w Polsce	• omawia zróżnicowanie krajobrazowe Polski • wyjaśnia, dlaczego należy chronić przyrodę • wskazuje na mapie i omawia różne formy ochrony przyrody w Polsce, w tym parki narodowe

KRAJOBRAZY POLSKI					
KRAINY GEOGRAFICZNE W POLSCE KRAJOBRAZY NATURALNE I ANTROPOGENICZNE	• krainy geograficzne w Polsce • cechy poszczególnych pasów krajobrazowych • dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe w Polsce • krajobrazy naturalne i antropogeniczne • krajobraz wielkomiejski	• wskazuje na mapie krainy geograficzne w Polsce (Pobrzeże Słowińskie, Pojezierze Mazurskie, Nizina Mazowiecka, Wyżyna Krakowsko-Częstochowska, Wyżyna Lubelska, Wyżyna Śląska, Tatry) • rozpoznaje na filmach i ilustracjach krajobrazy w Polsce • wymienia gatunki roślin i zwierząt występujące w danym krajobrazie • wskazuje na mapie obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego w Polsce • wyjaśnia różnice między krajobrazem naturalnym a antropogenicznym • charakteryzuje krajobraz wielkomiejski	• charakteryzuje warunki klimatyczne w poszczególnych pasach krajobrazowych • omawia najważniejsze walory przyrodnicze i kulturowe Polski • omawia wpływ warunków przyrodniczych na sposób zagospodarowania terenu na przykładach Wyżyny Lubelskiej i Śląskiej	• wskazuje podobieństwa i różnice między pasami krajobrazowymi • wyjaśnia znaczenie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego • omawia przykłady negatywnego wpływu człowieka na środowisko	• przedstawia podstawowe zależności między elementami krajobrazów • ocenia krajobraz najbliższej okolicy pod względem jego piękna oraz ładu przestrzennego • opisuje życie mieszkańców wybranych krain geograficznych
KRAJOBRAZY ŚWIATA					
STREFY KLIMATYCZNE STREFY KRAJOBRAZOWE	• rozmieszczenie stref klimatycznych i krajobrazowych na świecie • klimatogram • cechy poszczególnych stref krajobrazowych	• wskazuje na mapie i omawia strefy klimatyczne świata • wskazuje na mapie i omawia strefy krajobrazowe na świecie • odczytuje informacje zawarte na klimogramach • przedstawia główne cechy krajobrazów świata • rozpoznaje krajobrazy świata na filmach i ilustracjach • rozpoznaje na filmach	• wskazuje podobieństwa i różnice między strefami krajobrazowymi na świecie • wskazuje na zależność między życiem mieszkańców a warunkami przyrodniczymi występującymi w różnych strefach krajobrazowych	• porównuje klimatogramy z różnych stref krajobrazowych • wykazuje zależność między klimatem a strefą krajobrazową	• identyfikuje współzależność między składnikami poznawanych krajobrazów a warunkami życia człowieka

		i ilustracjach różne gatunki zwierząt i roślin występujące w różnych strefach krajobrazowych			
--	--	--	--	--	--

Klasa VI

ZAGADNIENIA	TREŚCI	SZCZEGÓŁOWE CELE EDUKACYJNE			
		WYMAGANIA KONIECZNE UCZEŃ:	WYMAGANIA PODSTAWOWE UCZEŃ:	WYMAGANIA ROZSZERZAJĄCE UCZEŃ:	WYMAGANIA DOPEŁNIAJĄCE UCZEŃ:
ZIEMIA WE WSZECHŚWIECIE					
UKŁAD SŁONECZNY	• powstanie i budowa Wszechświata • powstanie i budowa Układu Słonecznego	• podaje podstawowe wiadomości o Wszechświecie • wylicza planety Układu Słonecznego w kolejności od Słońca	• wyjaśnia pojęcia: <i>planeta, gwiazda</i>	• rozpoznaje na ilustracji i po opisie planety Układu Słonecznego	• wyjaśnia pojęcia: <i>planety karłowate, księżyc, meteoroidy, planetoidy</i> • opisuje planety Układu Słonecznego • przedstawia wybrane wiadomości o galaktykach, gwiazdozbiorach i czarnych dziurach • przytacza najważniejsze wydarzenia z historii poznawania kosmosu
RUCH OBROTOWY ZIEMI	• cechy ruchu obrotowego Ziemi • skutki ruchu obrotowego Ziemi • obserwacje pozornej wędrówki Słońca po niebie w ciągu dnia • zróżnicowanie czasu na Ziemi, strefy czasowe	• opisuje ruch obrotowy Ziemi i jego następstwa	• demonstruje przy użyciu modelu (np. tellurium lub globusa) ruch obrotowy Ziemi	• wymienia i omawia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi • charakteryzuje pozorną wędrówkę Słońca po niebie	• tłumaczy związek między ruchem obrotowym a pozorną wędrówką Słońca po niebie i górowaniem Słońca, istnieniem dnia i nocy, występowaniem stref czasowych • porównuje wyniki pomiaru wysokości Słońca w różnych porach dnia
RUCH OBIEGOWY ZIEMI	• cechy ruchu obiegowego Ziemi • skutki ruchu obiegowego Ziemi • zróżnicowanie oświetlenia Ziemi	• krótko omawia ruch obiegowy Ziemi i jego skutki	• prezentuje za pomocą modelu (np. tellurium lub globusa) ruch obiegowy Ziemi	• wymienia i omawia konsekwencje ruchu obiegowego Ziemi • porównuje oświetlenie Ziemi	• oblicza różnice czasu między wybranymi punktami na Ziemi, korzystając z mapy stref czasowych

	oraz daty początków astronomicznych pór roku • zróżnicowanie wysokości górowania Słońca w różnych porach dnia w ciągu roku • obserwacje pozornej wędrówki Słońca po niebie przy użyciu gnomonu			w pierwszych dniach astronomicznych pór roku	• porównuje wyniki pomiaru wysokości Słońca w różnych porach roku
STREFOWOŚĆ OŚWIETLENIA, KLIMATÓW I KRAJOBRAZÓW NA ZIEMI	• rozmieszczenie stref klimatycznych i krajobrazowych na Ziemi • odczytywanie klimatogramów • charakterystyka stref klimatycznych i krajobrazowych	• opisuje rozkład średniej rocznej temperatury powietrza na Ziemi	• wskazuje na mapie i omawia rozmieszczenie stref oświetlenia Ziemi, stref klimatycznych i krajobrazowych	• przedstawia zależność między kątem padania promieni słonecznych na powierzchnię Ziemi a temperaturą powietrza	• wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na naszej planecie

WSPÓŁRZĘDNE GEOGRAFICZNE

WSPÓŁRZĘDNE GEOGRAFICZNE	• cechy równoleżników • szerokość geograficzna i jej wyznaczanie • podział Ziemi na półkule północną i południową • cechy południków • długość geograficzna i jej wyznaczanie • podział Ziemi na półkule wschodnią i zachodnią • zastosowanie współrzędnych geograficznych • odczytywanie współrzędnych geograficznych • zastosowanie odbiornika GPS do wyznaczania współrzędnych geograficznych • wyznaczanie współrzędnych geograficznych w terenie • rozciągłość południkowa i równoleżnikowa	• wyjaśnia, czym są długość i szerokość geograficzna • pokazuje na mapie lub globusie południki 0° i 180° oraz równik, zwrotniki i koła podbiegunowe • wskazuje na mapie i nazywa kierunki świata	• wyjaśnia cel stosowania współrzędnych geograficznych • wymienia cechy południków i równoleżników • określa współrzędne geograficzne podanego punktu na mapie lub globusie	• znajduje obiekty na mapie na podstawie podanych współrzędnych geograficznych • wyjaśnia, w jaki sposób oblicza się rozciągłość południkową i równoleżnikową	• wskazuje położenie punktów i obszarów na mapach w różnych skalach na podstawie podanych współrzędnych geograficznych • wyznacza w terenie współrzędne geograficzne wybranych punktów za pomocą mapy i odbiornika GPS (np. w smartfonie) • oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową wybranego obiektu na mapie
---------------------------------	--	---	---	--	---

ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE EUROPY

GEOGRAFIA EUROPY	• położenie Europy na mapie świata • granice Europy • linia brzegowa Europy • podział polityczny Europy • cechy ukształtowania powierzchni Europy • wody Europy • główne cechy środowiska przyrodniczego Europy – porównanie różnych części Europy • czynniki kształtujące klimat w Europie • zróżnicowanie klimatyczne Europy • typy klimatów i charakterystyczne dla nich klimatogramy • zmiany klimatu na Ziemi	• wskazuje na mapie Europę • wyjaśnia pojęcia: <i>depresja, nizina, wyżyna, góra</i> • nazywa klimat Europy • wymienia czynniki kształtujące klimat w Europie	• opisuje położenie Europy na mapie świata • wymienia największe krainy geograficzne Europy i wskazuje je na mapie • podaje nazwę najwyższego szczytu Europy i jego lokalizację • wyszczególnia typy klimatu w Europie • krótko omawia czynniki kształtujące klimat w Europie • odczytuje dane przedstawione na klimatogramach	• wskazuje na mapie i omawia granice Europy • pokazuje na mapie Europy największe zatoki, morza, jeziora i rzeki • odszukuje na mapie wybrane państwa Europy oraz podaje nazwy ich stolic • charakteryzuje zróżnicowanie rzeźby terenu w Europie • analizuje dane przedstawione na klimatogramach	• charakteryzuje linię brzegową Europy • porównuje różne obszary Europy pod względem cech środowiska przyrodniczego • porównuje klimatogramy z różnych miejsc w Europie • tłumaczy, dlaczego w Europie na tej samej szerokości geograficznej występują różne typy klimatu • wyjaśnia pojęcia: <i>enklawa i eksklawa</i> oraz wskazuje ich przykłady na mapie • charakteryzuje czynniki, które wpływają na zmianę klimatu
LUDNOŚĆ EUROPY	• liczba ludności w Europie • gęstość zaludnienia • czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Europie • migracje ludności • społeczno-kulturowe i ekonomiczne skutki migracji • problemy demograficzne Europy – starzenie się społeczeństwa • zróżnicowanie religijne i językowe Europy	• podaje liczbę ludności w Europie • odszukuje na mapie Europy miejsca o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia • tłumaczy pojęcia: <i>migracje, emigracja i imigracja</i>	• wykazuje różnice między migracją zarobkową a uchodźstwem	• opisuje rozmieszczenie ludności w Europie • wymienia konsekwencje migracji ludności w kraju emigracyjnym i imigracyjnym • analizuje problem starzenia się społeczeństwa, podaje przyczyny i skutki tego zjawiska	• podaje czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Europie • wymienia problemy demograficzne Europy • analizuje rozmieszczenie ludności w Europie • opisuje zróżnicowanie religijne i językowe Europy
ENERGETYKA – PODSTAWA GOSPODARKI	• energetyka i różne źródła energii • typy elektrowni na świecie • wpływ różnych typów elektrowni na środowisko • zależność rodzaju produkowanej energii od	• wyszczególnia odnawialne i nieodnawialne źródła energii	• wyjaśnia, czym jest energetyka • podaje typy elektrowni	• omawia różne typy elektrowni, wskazuje ich wady i zalety • odczytuje strukturę produkcji energii z diagramów kołowych	• omawia strukturę produkcji energii elektrycznej w wybranych państwach Europy

	warunków środowiska przyrodniczego • struktura produkcji energii elektrycznej w wybranych krajach Europy • sektory gospodarki i ich funkcje			• wyjaśnia zależność między lokalizacją elektrowni określonego typu a środowiskiem przyrodniczym	
UNIA EUROPEJSKA NATO	• historia, cele i symbole Unii Europejskiej • strefa euro i strefa Schengen • rozmieszczenie na mapie państw należących do Unii Europejskiej • Polska w Unii Europejskiej i NATO • rola Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu	• podaje datę przystąpienia Polski do Unii Europejskiej	• wylicza i wskazuje na mapie państwa należące do Unii Europejskiej • wymienia symbole Unii Europejskiej	• podaje cele Unii Europejskiej	• wyjaśnia znaczenie strefy euro i strefy Schengen • opisuje korzyści płynące z obecności Polski w Unii Europejskiej • omawia znaczenie przynależności Polski do organizacji międzynarodowych takich jak Unia Europejska i NATO
WYBRANE ELEMENTY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI EUROPY					
WULKANY I TRZĘSIENIA ZIEMI NA ISLANDII	• położenie geograficzne Islandii • budowa wnętrza Ziemi • płyty tektoniczne i ich ruchy • skutki położenia Islandii na granicy płyt litosfery • zjawiska wulkaniczne, trzęsienia ziemi i gejzery	• wskazuje na mapie Islandię i charakteryzuje jej położenie na granicach płyt litosfery	• tłumaczy, czym różni się magma od lawy • wymienia rodzaje ruchów płyt litosfery	• charakteryzuje rodzaje ruchów płyt litosfery • wyjaśnia, czym są gorące źródła i gejzery	• charakteryzuje trzęsienia ziemi, wybuchy wulkanów • na podstawie mapy omawia płytową budowę litosfery, wskazuje miejsca występowania trzęsień ziemi i wybuchów wulkanów • opisuje budowę wnętrza Ziemi • wykazuje zależność między występowaniem trzęsień ziemi i wybuchów wulkanów a płytową budową Ziemi • określa, jaki wpływ ma istnienie gorących źródeł na strukturę produkcji energii w Islandii

NOWOCZESNA GOSPODARKA FRANCJI	• położenie geograficzne Francji • cechy środowiska przyrodniczego Francji • charakterystyka gospodarki Francji • cechy przemysłu zaawansowanych technologii (high-tech) i usług oraz ich znaczenie dla rozwoju gospodarczego kraju	• pokazuje na mapie Francję i opisuje jej lokalizację • omawia cechy środowiska przyrodniczego Francji	• podaje główne cechy gospodarki Francji • wyjaśnia pojęcia: <i>metropolia</i>, <i>aglomeracja</i>	• wymienia wybrane francuskie marki oraz wskazuje produkty, które świadczą o nowoczesności gospodarki tego kraju	• analizuje czynniki wpływające na nowoczesność gospodarki Francji • opisuje rynek usług we Francji • omawia znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług we Francji
LONDYN I PARYŻ – EUROPEJSKIE METROPOLIE	• położenie geograficzne Francji i Wielkiej Brytanii oraz ich stolic • ludność Londynu i Paryża • znaczenie obu metropolii • atrakcje turystyczne Londynu i Paryża	• odnajduje na mapie Londyn i Paryż oraz krótko omawia ich położenie	• rozpoznaje na filmach i fotografiach najważniejsze atrakcje turystyczne Londynu i Paryża	• wymienia najważniejsze atrakcje Londynu i Paryża	• podaje podobieństwa i różnice między Londynem a Paryżem
TURYSTYKA W POŁUDNIOWEJ EUROPIE	• turystyka jako ważne źródło dochodów państwa • walory turystyczne • najważniejsze regiony turystyczne i atrakcje południowej Europy • ukształtowanie i podział polityczny południowej Europy • związki między rozwojem turystyki w południowej Europie a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej	• wyjaśnia, czym jest turystyka • wskazuje na mapie kraje Europy Południowej	• wlicza elementy infrastruktury turystycznej	• tłumaczy, czym są walory turystyczne • identyfikuje największe atrakcje południowej Europy na podstawie filmów i fotografii	• omawia rodzaje turystyki • dzieli walory turystyczne na przyrodnicze i kulturowe oraz podaje ich przykłady • wlicza największe atrakcje turystyczne południowej Europy • charakteryzuje wpływ rozwoju turystyki na strukturę zatrudnienia oraz infrastrukturę turystyczną w krajach Europy Południowej
KRAJE SĄSIADUJĄCE Z POLSKĄ					

SĄSIEDZI POLSKI	• położenie geograficzne Niemiec • gospodarka Niemiec dawniej i dziś • położenie geograficzne Czech i Słowacji • środowisko przyrodnicze Czech i Słowacji • walory przyrodnicze i kulturowe Czech i Słowacji • znaczenie turystyki dla gospodarki Czech i Słowacji • położenie geograficzne Ukrainy • środowisko przyrodnicze Ukrainy • zarys historii kraju od rozpadu ZSRR do wybuchu wojny z Rosją • położenie geograficzne Białorusi i Litwy • środowisko przyrodnicze Białorusi i Litwy • walory przyrodnicze i kulturowe Białorusi i Litwy • położenie geograficzne Rosji • środowisko przyrodnicze Rosji • relacje Polski z sąsiadami	• wskazuje na mapie położenie sąsiadów Polski • krótko omawia warunki przyrodnicze sąsiadów Polski • odpowiada, co dzieje się obecnie w Ukrainie	• charakteryzuje położenie Niemiec, Czech, Słowacji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Rosji • opisuje środowisko przyrodnicze Niemiec na podstawie mapy ogólnogeograficznej • omawia warunki przyrodnicze Czech i Słowacji na podstawie mapy ogólnogeograficznej • wymienia obecne problemy polityczne i społeczne Ukrainy • opisuje warunki przyrodnicze Białorusi i Litwy na podstawie mapy ogólnogeograficznej • wylicza surowce mineralne Rosji	• charakteryzuje gospodarkę Niemiec • przedstawia zmiany w przemyśle Nadrenii Północnej-Westfalii • rozpoznaje na filmach lub fotografiach walory przyrodnicze i kulturowe Czech i Słowacji • wskazuje na mapie tereny Ukrainy okupowane przez Rosję • identyfikuje walory przyrodnicze i kulturowe Białorusi i Litwy na podstawie filmów lub fotografii • podaje argumenty świadczące o dużym zróżnicowaniu przyrodniczym terytorium Rosji • porównuje wybrane obszary Rosji pod względem klimatycznym i krajobrazowym	• analizuje czynniki wpływające na wysoki poziom rozwoju gospodarczego Niemiec • na podstawie danych statystycznych podaje argumenty świadczące o wysokim poziomie rozwoju gospodarczego Niemiec • wymienia walory przyrodnicze i kulturowe Czech i Słowacji • opisuje sytuację gospodarczą, polityczną i społeczną Ukrainy • wylicza walory przyrodnicze i kulturowe Białorusi i Litwy • omawia relacje Polski z sąsiadami • przedstawia najważniejsze fakty z najnowszej historii Ukrainy • podaje przyczyny ataku Rosji na Ukrainę • omawia skutki społeczno-gospodarcze konfliktów zbrojnych • uzasadnia potrzebę utrzymywania przez Polskę dobrych relacji z sąsiadami
------------------------	--	--	---	---	--

ASPEKTY WYCHOWAWCZE SZCZEGÓŁOWYCH CELÓW EDUKACYJNYCH

Lekcje geografii umożliwiają realizację wielu celów wychowawczych. Ich osiągnięcie wymaga cierpliwości, systematycznej pracy i zaangażowania. Wiele z tych celów zostanie osiągniętych w starszych klasach szkoły podstawowej, a niektóre – dopiero w liceum. Żeby tak się stało, należy dążyć do ich realizacji jak najwcześniej.

Szczegółowe cele wychowawcze

Uczeń:

- organizuje swoją pracę na lekcji (skupienie, notatka, udział w aktywnościach),
- dba o ład na stanowisku pracy,
- korzysta z różnych źródeł informacji (szczególnie ze źródeł interaktywnych) w odpowiedzialny sposób,
- szanuje wyposażenie pracowni geograficznej oraz prezentowane eksponaty,
- w razie potrzeby śmiało zadaje pytania,
- bierze aktywny udział w lekcji, np. pracuje w grupie, wykonuje dodatkowe zadania,
- wykazuje umiejętność pracy w grupie,
- w razie potrzeby potrafi pokierować pracą grupy, spełnia się w różnych rolach w grupie,
- starannie wykonuje rysunki i wykresy, korzystając z przyborów kreślarskich,
- dokładnie zapisuje rozwiązania zadań,
- systematycznie przygotowuje się do lekcji,
- starannie wykonuje proste ćwiczenia, zadania z mapą,
- wykonuje dokładnie obliczenia, korzystając w razie potrzeby z kalkulatora,
- w miarę potrzeby i możliwości służy pomocą kolegom,
- jest uprzejmy i pomocny zarówno w stosunku do rówieśników, jak i nauczyciela,
- wypowiadając się, precyzyjnie formułuje myśli,
- precyzyjnie i jasno odpowiada na postawione pytania,
- z zaangażowaniem pogłębia wiedzę, poszukując dodatkowych informacji w różnych źródłach (literatura, internet),
- chętnie uczestniczy w konkursach i projektach międzyprzedmiotowych,
- angażuje się w zajęcia terenowe, jest zawsze właściwie do nich przygotowany,
- dba o bezpieczeństwo swoje i innych podczas zajęć terenowych i w sali lekcyjnej,
- szanuje ludzi, przyrodę oraz elementy dziedzictwa kulturowego.

PROPOZYCJE METOD OCENIANIA

Głównym celem oceniania jest udzielenie informacji uczniowi i jego opiekunom, na ile opanował stawiane przez podstawę programową wymagania. Ocena musi być dostosowana do możliwości ucznia, obejmować nie tylko efekt końcowy, lecz także wysiłek, jaki uczeń włożył w przygotowanie się do zajęć. Jest to szczególnie istotne w szkole podstawowej, w której uczeń dopiero poznaje swoje możliwości, uczy się planować swoją naukę i brać za nią odpowiedzialność. Biorąc to wszystko pod uwagę, nauczyciel ocenia ucznia z nastawieniem na jego dobro. Kieruje się przy tym kategoriami ustalonych wymagań. W każdej formie sprawdzania wiedzy powinno się stosować przyjęte zasady, które będą dla ucznia zrozumiałe i jednoznaczne.

Stopień	Zakres wymagań
dopuszczający	około 75% wymagań koniecznych
dostateczny	prawie w pełni wymagania na stopień dopuszczający oraz około 75% wymagań podstawowych
dobry	prawie w pełni wymagania na stopień dostateczny oraz około 75% wymagań rozszerzających
bardzo dobry	prawie w pełni wymagania na stopień dobry oraz około 75% wymagań dopełniających
celujący	prawie w pełni wymagania na stopień bardzo dobry oraz wymagania dopełniające

Ocenie mogą podlegać:

- aktywność ucznia na lekcji,
- odpowiedzi ustne, w tym wskazywanie omawianych obszarów na mapie ściennej,
- ćwiczenia wykonane w zeszycie ćwiczeń,
- sprawdziany po zakończeniu omawiania działu lub większej partii materiału,
- zajęcia terenowe.

Nauczyciel może dowolnie dobierać formy sprawdzania wiedzy, w zależności od poziomu uczniów oraz własnych preferencji.

Część celów edukacyjnych można, a nawet powinno się zgodnie z podstawą programową realizować podczas zajęć terenowych. Dlatego jako jedną z form oceniania wskazano ocenę za pracę podczas takich form aktywności. Może to być np. wykonanie notatek z zajęć przeprowadzonych w terenie lub wypełnienie karty pracy, udział w prowadzonych obserwacjach i wiele innych.

Tradycyjna metoda oceniania

Wybór metody oceniania zależy w dużej mierze od nauczyciela i od szkoły. Można zdecydować się na tradycyjną metodę oceniania w skali 1–6 w ciągu roku i wystawić na tej podstawie ocenę roczną. System ten wymaga od nauczyciela ustalenia hierarchii ważności ocen, tak aby ocena za sprawdzian, który wymagał opanowania większej ilości materiału, miała inną rangę niż ocena za zajęcia terenowe. Na początku każdego roku szkolnego nauczyciel zobowiązany jest przedstawić uczniom i ich rodzicom swój system oceniania. System ten powinien być zrozumiały dla odbiorcy oraz zgodny z Wewnątrzszkolnym Systemem Oceniania.

Punktowy system oceniania

Alternatywą do tradycyjnego systemu oceniania jest system punktowy. Przez cały rok szkolny uczeń zdobywa punkty, a następnie na ich podstawie nauczyciel wystawia oceny śródroczną i roczną w przyjętej skali 1–6.

Nauczyciel powinien z góry określić zasady zdobywania przez ucznia punktów i przedstawić je na początku każdego roku szkolnego. Można przyjąć na przykład, że z obowiązkowych aktywności uczniów

może zdobyć w sumie maksymalnie 100 punktów w ciągu semestru. Należy przy tym uwzględnić, że punkty uzyskane za sprawdziany czy kartkówki będą stanowiły większość w ogólnej puli punktów, gdyż te formy sprawdzania wiedzy wymagają od ucznia najwięcej przygotowań. Nauczyciel powinien ustalić również, czy przyznaje punkty ujemne np. za brak przygotowania do lekcji. Do punktów, które uczeń mógł zdobyć, nie wlicza się punktów za aktywność, co sprawia, że nawet jeden punkt zdobyty w ten sposób poprawia końcowy wynik ucznia.

Przed wystawieniem oceny śródrocznej lub rocznej nauczyciel sumuje uzyskane przez ucznia punkty. Następnie oblicza, jaki procent możliwych do zdobycia punktów uzyskał dany uczeń. Zależność oceny semestralnej od procentu X otrzymanych punktów przedstawiona jest w poniższej tabeli.

Procent punktów	$0 < X < 35$	$35 \leq X < 50$	$50 \leq X < 65$	$65 \leq X < 80$	$80 \leq X < 95$	$95 \leq X$
Ocena	1	2	3	4	5	6

Ocena opisowa na koniec semestru

Nauczyciel może również wybrać ocenę opisową lub tzw. ocenę kształtującą. Wówczas powinien wszelkie aktywności ucznia opisywać w dzienniku z krótką informacją, co jest mocną stroną ucznia, oraz wskazywać obszary, nad którymi uczeń powinien jeszcze popracować. Ocena taka nie wywołuje u uczniów tak negatywnych reakcji jak ocena tradycyjna, ale wymaga od nauczyciela poświęcenia większej ilości czasu na rzetelne zreferowanie postępów swoich podopiecznych.

PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

Uwagi ogólne

Każdemu nauczycielowi zależy, aby jego uczniowie się rozwijali i osiąkali cele edukacyjne na miarę swoich możliwości. Aby tak się stało, należy zawsze dopasować zakres wiadomości i metody pracy do potencjału danej klasy. Koniecznie trzeba również uwzględnić zasadę stopniowania trudności, tak aby z jednej strony zadbać o dobro tych najłabszych, a z drugiej – dawać wyzwania uczniom najzdolniejszym.

Każdy człowiek najwięcej zapamiętuje poprzez działania. Dlatego na lekcjach geografii warto jak najczęściej aktywizować uczniów. Uczniowie powinni być zachęceni do samodzielnego poszukiwania wiedzy w różnych źródłach informacji, do stawiania hipotez i poszukiwania argumentów na ich poparcie oraz do wykonywania prostych pomiarów, np. meteorologicznych. Doskonałym rozwiązaniem jest przygotowanie w pracowni geograficznej zestawu eksponatów (np. skał), podstawowych przyrządów do pomiarów meteorologicznych, modeli tłumaczących np. budowę wulkanu, a także licznych aplikacji multimedialnych, które w obrazowy sposób przedstawią omawiane zjawiska.

Uczniowie powinni także pracować metodą projektów, rozwiązywać stawiane przed nimi problemy, pracując w zespołach i ucząc się od siebie nawzajem.

Doskonałym sposobem osiągnięcia celów edukacyjnych z geografii jest udział uczniów w zajęciach terenowych. Wyjście chociażby do pobliskiego lasu lub na boisko pozwala np. na realizację tematów z zakresu krajobrazu najbliższej okolicy lub wykonywanie prostych pomiarów. Uczniowie bardzo chętnie biorą udział w takich zajęciach, a nauczyciel może jednocześnie realizować ważne cele wychowawcze, jak nauka umiejętności zachowania się w terenie, poszanowania przyrody i dostrzegania jej piękna. Zajęcia terenowe mogą być również interdyscyplinarne – jeśli klasa odwiedza obiekty dziedzictwa kulturowego, realizuje jednocześnie zagadnienia z podstawy programowej nauczania historii czy języka polskiego.

Wraz z postępem technologicznym powinno się realizować cele edukacyjne także z wykorzystaniem nowoczesnych technologii. Uczniowie na co dzień mają do czynienia z różnego rodzaju sprzętem elektronicznym, dlatego powinno się ich nauczyć mądrego korzystania z techniki. Podczas lekcji geografii warto sięgnąć po sprawdzone animacje lub filmy umieszczone w internecie, korzystać z różnych gier internetowych typu kahoot lub zachęcać uczniów do poznawania świata poprzez zdjęcia satelitarne czy mapy interaktywne. Wszystko, co rozbudza w uczniach ciekawość świata, uwrażliwia ich na piękno przyrody i potrzeby drugiego człowieka, warte jest zastosowania w procesie edukacyjnym.

Nie należy przy tym rezygnować z tradycyjnych metod nauczania. Praca z podręcznikiem, atlasem, tekstem źródłowym uczy młodego człowieka analizy, wyciągania wniosków, samodzielnego dostrzegania prawidłowości oraz krytycznego myślenia. Uczeń ćwiczy koncentrację i jednocześnie jest pobudzany do refleksji.

Procedury osiągnięcia szczegółowych celów edukacyjnych

Aby proces nauczania mógł się zakończyć sukcesem, potrzeba pewnych schematów i procedur. Porządkują one pracę ucznia na lekcji, dają poczucie bezpieczeństwa i sprawiają, że młody człowiek uczy się planować swoje działania, nie tylko edukacyjne.

Każda lekcja powinna rozpocząć się od przedstawienia głównych celów lekcji i wskazania najważniejszych punktów do realizacji. Istotne jest odniesienie się do już zdobytej przez ucznia wiedzy lub odwołanie się do jego doświadczeń. Uczeń, który np. latem zmarł, gdyż za lekko ubrał się na spacer, chętniej pozna sposoby prognozowania pogody i nauczy się odczytywania np. aktualnej temperatury powietrza.

Warto minimalizować podające formy pracy na lekcji. Uczeń niewiele wyniesie z najciekawszego nawet wykładu, jeżeli będzie tylko słuchał. W celu lepszego zapamiętywania można zaproponować wykonanie mapy myśli, notatki graficznej lub innej jej formy. Nie powinno się także dawać uczniom zbyt wielu gotowych rozwiązań. Można np. zaproponować uczniom samodzielne poszukanie odpowiedzi na pytanie o najlepsze warunki dla rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie analizy map tematycznych zamieszczonych w atlasie. Każda metoda aktywizująca przyniesie oczekiwane rezultaty, jeżeli na koniec nauczyciel podsumuje pracę uczniów, wskaże najważniejsze wnioski. Uczeń będzie miał satysfakcję z wykonanego zadania, a to pomoże mu lepiej zapamiętać wymagane treści podstawy programowej. Przy okazji uczeń będzie ćwiczył ważne umiejętności jak np. poszukiwanie informacji, analiza różnych źródeł informacji czy wyciąganie wniosków na podstawie danych.

Należy przy tym pamiętać, że nauczyciel nie musi ściśle trzymać się treści zawartych w podręczniku. Stanowią one jedynie propozycję. Nauczyciel powinien podążać za uczniem w jego rozwoju i chęci zdobywania wiedzy. W praktyce oznacza to np. rozszerzanie niektórych treści szczególnie interesujących dla uczniów lub szukanie innego ujęcia tematu, tak aby osiągnąć zamierzone cele edukacyjne.

Podczas każdej lekcji nauczyciel powinien zwracać uwagę na postawę ucznia i jego podejście do przedmiotu. Jego zaangażowanie w proces nauczania powinno przejawiać się przygotowaniem do lekcji, przynoszeniem niezbędnych materiałów, np. zeszytu, oraz aktywnym uczestnictwem w proponowanych zadaniach.

Na zakończenie każdej lekcji należy podsumować najważniejsze informacje, zapytać uczniów, czy wszystko jest dla nich zrozumiałe i wyjaśnić ewentualne wątpliwości. Można zastosować również nauczanie wyprzedzające, np. zaproponować uczniom samodzielne przygotowanie pewnych informacji na następną lekcję, tak aby podczas zajęć móc podejść do tematu w sposób bardziej praktyczny niż teoretyczny.

W każdym dziecku jest naturalna chęć zdobywania wiedzy i nowych umiejętności. Od szkoły w dużej mierze zależy, czy uczeń będzie chciał uczestniczyć w procesie własnej edukacji, czy nie. Przemyślane działania oraz sięganie po sprawdzone metody i szukanie nowych lepszych rozwiązań mogą przyczynić się do sukcesu zarówno nauczyciela, jak i ucznia.